

J. H. KRUIZINGA

De geschiedenis van het goudschip „DE LUTINE”

(I.)

Aan het einde van de 18e eeuw leefde er in Londen een schatrijk man, die Aäron Goldsmid heette.

Als jonge man had hij van 'n oude rabbi, die hem reeds als kind had gekend, een verzegeld pakket ontvangen met het opschrift: „Indien gij de zegels van het pakket ongeschonden laat, zal uw huis bloeien gelijk een laurierboom, doch indien gij ze verbreekt, zal 't kwade u achtervolgen.”

Al jaren had Goldsmid dit pakket in zijn bezit. Niemand had hij van dit geheimzinnige bezit op de hoogte gesteld.

Vaak was de lust in hem opgekomen zijn nieuwsgierigheid te bevredigen en het pak te openen.

Doch steeds, als hij die neiging voelde opkomen, vermande hij zich en zo was hij al werkende oud en schatrijk geworden.

Zijn vier zoons waren, mede door de bloei van vaders huis, de rijkste bankiers van Londen geworden.

Eindelijk kwam voor de oude Aäron het ogenblik, dat hij zijn zaken aan de kant moest doen en de leiding er van aan zijn zoons moest overdragen. Doch wie een werkzaam leven achter zich heeft, kan ook als hij oud geworden is, niet zonder enige arbeid en buiten afleiding.

Zo greep de verveling de oude grijsaard aan.

Meer dan eens nam hij het geheimzinnig pakket ter hand en speelde er mee als een kind.

Totdat tenslotte toch zijn nieuwsgierigheid de overhand kreeg. Hij verbrak de zegels, opende het perkamenten pakje en...

Toen het tijd was voor het middagmaal en de oude man niet verscheen, ging de huishoudster hem waarschuwen. Op haar kloppen kreeg zij geen gehoor. Ook de deur bleek aan de binnenkant gegrendeld te zijn.

Ten einde raad riep zij een der in de nabijheid wonende zoons, die met enkele burens weldra de deur openden.

Bij hun binnenkomen zagen zij, dat de man achterover in zijn stoel lag, in zijn handen hield hij een vergeeld papier...

Door de emotie van het eindelijk weten wat er op stond (enkele onleesbare krabbels) was hij overleden.

De zoons hechtten niet veel waarde aan het vergeelde perkament. „Hun vader was oud, dus de kans op sterven groot,” zeiden ze.

Toen dan ook de vader begraven was, dachten zij weldra niet meer aan het geheimzinnige papier, dat zij met waardeloze documenten hadden verbrand.

Hun zaken zetten zij op dezelfde voet voort, doch spoedig bleek, dat zij met verlies werkten. Dat deze

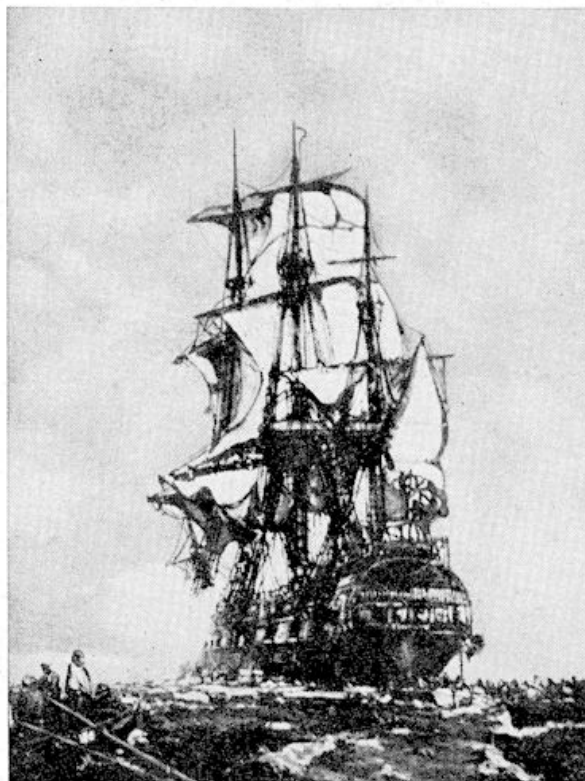
in verband stonden met vaders geheim, daaraan dachten zij niet.

En dan: wat betekenden enkele millioenen voor een millionair?

Te Hamburg was mede door de Franse revolutie — wij schrijven omstreeks 1795 — een handelscrisis uitgebroken, die de aanzienlijkste huizen met een bankroet bedreigde. De suikerprijzen bijvoorbeeld daalden in korte tijd met 40 pct., zodat er millioenen verloren gingen.

Vele bankiers en handelaars, die in Londen woon- den en in Hamburg connecties hadden, besloten om gezamenlijk te helpen. Hieronder waren ook de vier gebroeders Goldsmid, die, niettegenstaande de verliezen der laatste tijden, gemakkelijk enige millioenen beschikbaar konden stellen en zo had men een bedrag van 16 millioen aan gouden staven, ducaten, Spaanse piasters (matten) en Louis d'ors bij elkaar gebracht. Om deze schatten naar de overzijde van de Noordzee te brengen, had men een solied schip nodig, en met de Regering werd overeengekomen, dat men hiervoor „De Lutine” zou gebruiken. Dit was oorspronkelijk een Frans fregatschip met 32 stukken geschut, dat met meer schepen aan de Engelsen prijs gegeven was.

Omdat er een Engels leger in de duinen gepos-

teerd was, moest er ook geld naar Holland gebracht worden.

Dit zou dan afgegeven worden op de rede van Texel, waarna het schip koers zette naar Hamburg.

Een en ander werd naar de haven van Yarmouth gebracht, vanwaar „De Lutine” zou uitzeilen en vele personen waren ervan in kennis gekomen, dat het goudschip in het begin van October uit genoemde haven zou uitvaren.

Dit had velen naar de gelegenheid doen grijpen, om een plaats aan boord te bespreken, opdat men op gemakkelijke wijze naar Holland of Hamburg zou kunnen komen.

Eindelijk waren alle zakken met ducaten en andere kostbaarheden aan boord en de 9e October 1799 lag het schip zeilree. Ruim 300 passagiers, waaronder de Hertog van Chatillon en vele andere aanzienlijken begaven zich aan boord en weldra stevende het fiere fregat in de gewenste richting.

Met goed weer verliet men de haven; en wanneer de wind niet keerde, zou de overtocht niet lang duren. Nu kan October wel een reeks van mooie dagen geven, maar ook kan het weer zeer onbetrouwbaar zijn, zodat zware stormen binnen zeer korte tijd volgen op mooi weer.

En dat was het geval in de Octoberdagen van genoemd jaar. Het schip, dat naar Den Helder koers zette, was nog maar enkele uren in zee, of men maakte zich in Engeland reeds ongerust, want de storm stak plotseling op en ongetwijfeld liepen de reizigers met de kostbare lading gevaar.

Ook wist men, dat de Noordzee aan gene zijde verraderlijke stranden en banken heeft.

De vrees was dan ook niet ongegrond, want „De Lutine” is nimmer op de rede van Texel noch te Hamburg gekomen, maar is door de storm gesmeten op de gevaarlijke Terschellinger Gronden, waar zo menig zeemansoog opgeblijkt heeft naar het licht van de „Brandaris”, vragende om hulp, die verleend kon worden. Vele zeemanslevens en handelschatten zijn daar verloren gegaan en hier ook is het goudschip een prooi der golven geworden.

't Was op de 10e October 1799, dat de vissers van Terschelling met een „tapperskoelte” door het Schuitengat en Stortemelk naar zee gingen, om te proberen iets met vissen te kunnen verdienen.

Nauwelijks waren ze gekomen op de plaats, waar ze meestal de netten uitwierpen of de wind schoot uit naar het Noord-Westen en veranderde weldra in een storm.

Velen gingen dan ook weer zo vlug mogelijk naar binnen. Alleen „Blanke Nelis”, zoals Kees Doeksen in de wandeling genoemd werd, blééf vissen. Hij stond bekend als een driest zeeman, die niet voor een flinke storm uit de weg ging.

Op het duin zat „Mankje”, de kustwachter en tuurde met zijn ogen, die scherp waren als die van een roofvogel, langs de horizon, doch voorlopig ontdekte hij niets.

Eindelijk zag hij een zeiltje verschijnen, dat hij herkende als dat van „Blanke Nelis”. Met veel moeite slaagde hij er ook nu weer in de veilige haven te bereiken.

Niet alleen bracht hij voor een veertig gulden vis mee, doch ook de boodschap, dat er op enige

afstand van de kust een fregat kruiste, dat het zwaar te verantwoorden had.

„Mankje”, die voor korte tijd zijn hoge wachtplaats verlaten had, spoedde zich opnieuw naar het duin om weer de zee af te zoeken.

(Wordt vervolgd.)

J. J. NOUT

HET GROETEN

Wij hadden vroeger op school een oude onderwijzer. Een aardige mijnheer. Als een jongen hem of een ander niet gegroet had, hield hij die jongen

staande, nam hem de pet van het hoofd, keek er in en zei dan: „Hé, ik dacht, dat er roest in die pet zat, maar ik zie, dat ik me vergist heb.”

Begrijp je, wat hij bedoelde? Nu, zo'n jongen begreep het meestal ook best en hij zou er de volgende keer wel aan denken zijn pet af te nemen voor zijn meerdere. Zijn meerdere? Wie is dat? Wel, dat is

iedereen die meer dan jij in rang, stand, of ouderdom is. Sommige jongens schijnen het een heel zwaar werk te vinden om hun pet af te zetten als zij iemand groeten. Soms tikken zij er even tegen aan. Maar ook dit is onbeleefd. Als je een pet draagt en als je wat ouder bent een hoed, dan behoort je deze ook werkelijk af te zetten als je een meerdere groet.

„Ja maar,” hoor ik je al zeggen, „als ik nu geen hoofddeksel op heb?” Dan maak je een kleine neiging met het hoofd terwijl je op een vriendelijke toon zegt: „Goedenmiddag Mevrouw” of „Goedemorgen Mijnheer”. Dit hangt er natuurlijk van af, wie je tegenkomt en op welk gedeelte van de dag. Ook de meisjes kunnen op de laatstgenoemde manier groeten. Je weet natuurlijk ook wel, dat zij hun muts of hoed niet behoeven af te nemen.

Dat ook onze voorouders het beleefd groeten al tot de goede manieren gerekend hebben, bewijst wel het oude spreekwoord: „Een ding, dat gij niet sparen moet, dat is de rand van uwen hoed”. Denk hier nog maar eens goed over na, jongelui. En nu, tot de volgende keer.

J. H. KRUIZINGA

De geschiedenis van het goudschip „DE LUTINE”

II. (Slot)

Doordat het reeds donker werd, kon hij van het schip niets ontdekken; doch wat hij zag waren lichtsignalen, die er op wezen, dat het schip in nood verkeerde.

Hoe gaarne men ook was uitgevaren om hulp te bieden, niemand durfde het te wagen de woedende elementen te tarten, zelfs Nelis niet, die toch dikwijls bij strandingen de eerste was en ook op deze wijze al vele malen een voordeeltje van niet te versmaden betekenis had verkregen...

In de vroege morgen van de 11e October 1799 voeren er uit de haventjes van Terschelling en Vlieland een aantal schuitjes naar buiten om te zien, of er iets te ontdekken viel.

Er was niets te bespeuren, doch verschillende voorwerpen als gebroken masten, een watervat, een stuk hout met een lijk er aan gebonden enz. werden opgepikt en getuigden van een vreselijk drama.

Toen men des avonds alle lijken telde, bleken er op Terschelling ruim 200 geborgen.

Uit de papieren, die op de doden gevonden waren, had men kunnen opmaken, dat het schip uit Engeland afkomstig was met bestemming Hamburg... Ook op het strand van Vlieland waren enige lijken aangespoeld en een schipbreukeling, die nog leefde, hoewel hij dodelijk gekwetst was. Spoedig stierf hij dan ook, doch van hem kwam men te weten, dat hij scheepsklerk op „De Lutine” was en dat er grote schatten in het schip geborgen waren.

In 1799 had men geen telegraaflijnen, zodat het dagen en dagen duurde, eer men berichten naar en uit andere landen kon krijgen. Aan het strand gevonden lijken werden dan ook niet opgehouden in afwachting van identiteitsvaststelling, doch gewoonlijk spoedig begraven.

En zo kon men op de 13e October in een duinvallei nabij de vuurtoren „De Brandaris” een grote groeve geopend vinden, waarin men het overschot van meer dan 200 mensen ter ruste heeft gelegd.

Sedert die tijd noemt men deze vallei de „Dodemanskisten”.

Wie het strandleven gewoon is, mag bij een dergelijk feit enige tijd onder de indruk verkeren, maar het medelijden voor het op deze wijze heengaan van vreemdelingen duurt gewoonlijk niet lang, temeer daar men van de familieaangelegenheden der verongelukten niets afweet.

Toen men eenmaal gehoord had en vermoedde, dat het wrak van „De Lutine” schatten bevatte, greep de goudkoorts de vissers van Terschelling en uit Volendam, die dikwijls bij genoemd eiland werkzaam waren, aan en de mare zegt, dat er veel geroofd moet zijn. Het wrak moet het eerst ontdekt zijn door „Blanke Nelis” van wie men zegt, dat hij dikwijls heimelijk in de nacht uitvoer en af en toe

naar Amsterdam ging om daar de schatten te gelde te maken.

Toen de lastgeving voor het bergingswerk verstrekt was, wist Nelis onmiddellijk de plaats aan te wijzen, waar het wrak der „Lutine” zich bevond en hiermede verdiende hij niet alleen honderd gulden, maar werd hij ook aangewezen om alles, wat uit het wrak geborgen werd naar Terschelling te varen.

Vele anderen zouden mede werkzaam zijn en veel kunnen verdienen, als er maar veel gevonden werd, want alles zou procentsgewijze berekend worden.

De leiding der berging berustte bij de heer Robée, tot 1808 Drossaard en opperstrandvonder van Terschelling.

Met de doelmatigste werktuigen uit die dagen haalde men vele schatten uit de diepte op, en men verhaalt, dat des avonds dikwijls de schuit van Blanke Nelis bij West-Terschelling in lossing lag en vele zakken met Spaanse matten en Louis d'or ontladen werden.

Met wagens werden de waarden naar de bergplaats gebracht en spoedig had men voor meer dan een half miljoen geborgen.

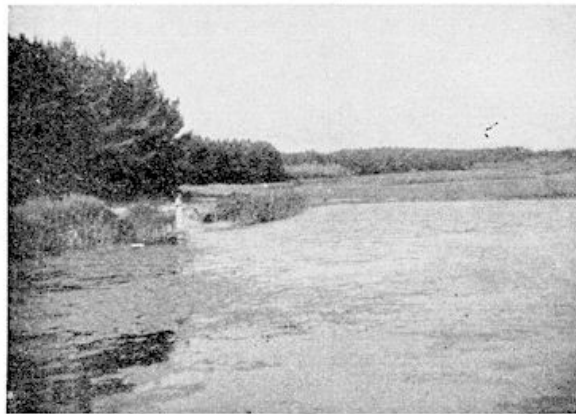
Langzamerhand evenwel verzandde het wrak, zodat het bergen wel een eind moest nemen.

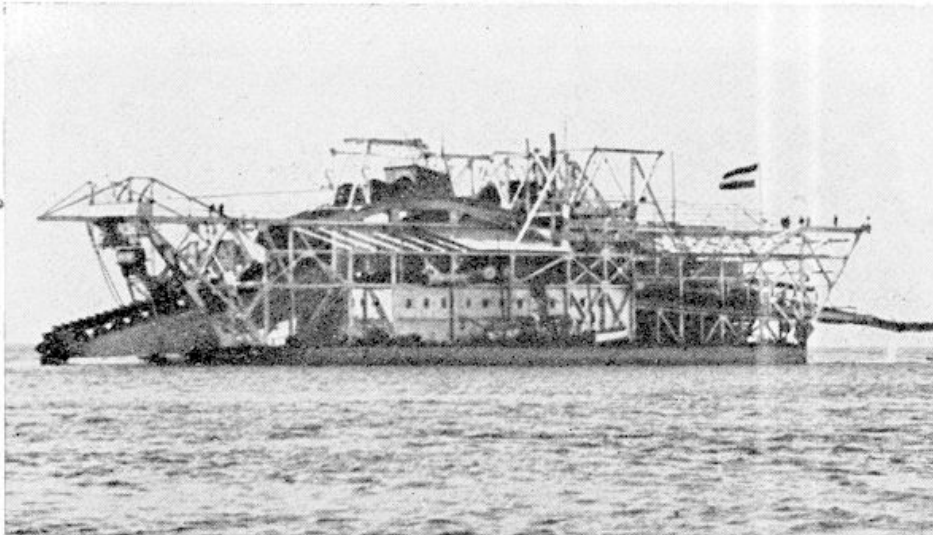
Doch de plaats, waar nog verreweg het grootste gedeelte der schatten verzonken zat en nog zit, verloor men niet uit het oog.

De voor Londen en andere plaatsen uit Engeland zo droeve ondergang van „De Lutine” had welvaart gebracht op Terschelling. Dat kon men zien aan de woningen en de kleding van de vissers en hun gezinnen, maar ook aan de vaartuigen, die er langzamerhand beter begonnen uit te zien en aan het tuigage, ~~die~~ geheel vernieuwd werd.

Blanke Nelis evenwel had zijn vaartuig van de hand gedaan en was gaan wonen in Leeuwarden,

Het Schuitengat en Stortemelk

Tinbaggermolen de „Karimata”

waar hij in een goud- en zilverwinkel verder goede zaken maakte.

Ook enkele Volendammers, die vroeger elk jaar enige tijd bij Terschelling gingen vissen, verschenen er niet meer. Naar men mededeelde hadden zij boerderijen gekocht in de nabijheid van Edam en de betaling geschiedde à contant...

In het midden van de 19e eeuw zag men met genoegen, dat de zandbank, waarin „De Lutine” verborgen zat, overwerkte, d.w.z. zich meer en meer verplaatste, en daarna ging de tijding van mond tot mond: „Het goudschip is blootgespoeld!”

De dorst naar goud kan in Californië nooit groter geweest zijn, dan de begeerte die op Terschelling en Vlieland heerste, om opnieuw iets machtig te worden van hetgeen „De Lutine” bevatte. Er zou nu met overleg gewerkt worden.

In 1821 was reeds een maatschappij opgericht, die zich ten doel stelde de schatten uit het miljoenen-schip te bergen.

Aan het hoofd van deze vereniging stond de ondernemende burgemeester van Terschelling, de heer Eschauzier, die van Koning Willem I het uitsluitend recht ontvangen had, om het bergingswerk opnieuw te beproeven, doch onder de voorwaarde, dat de helft der waarden aan de Staat zouden worden uitgekeerd.

Deze maatschappij heeft van 1875 tot 1881 nog vele tonnen gouds aan waarden weten te bemachtigen, zodat aan de deelhebbers nog een vrij hoog procent kon uitgekeerd worden, niettegenstaande veel geld verdiend was door allen, die aan het bergingswerk hadden meegeholpen. In laatstgenoemd jaar is het wrak opnieuw in het zand verzonken en is het „goud vissen” hoe langer hoe moeilijker geworden.

Ongeveer veertig jaar geleden hebben de Engelsen het bergingswerk op „De Lutine” nog eens hervat. Men had zich toen voorzien van de beste werktuigen, welke er in die tijd bestonden. Men dook zowel in het water als in het zand. Doch slechts weinig wist men te bemachtigen en dikwijls keerden men met lege handen terug.

Met de voor ons denkbeeldige eenvoudige toestellen, die Lloyds ten dienste stonden, heeft men in vijf pogingen op verschillende tijdstippen een totaal aan waarden opgehaald van 108 gouden en zilveren staven en een 12.000 ducaten, tezamen voor ruim een miljoen gulden: dat is met wat men in de aanvang heeft opgebracht, nog lang geen 16 miljoen, want voor zoveel moet het schip aan staven en specie aan boord hebben gehad.

In 1909 wenste de maatschappij, die het contract met Lloyds had, afdoende maatregelen te

nemen tot volledige berging van de schatten. Een eigenaardig schraaptoestel, dat dienen moest om alles wat op de bodem der zee ligt, bij elkaar te garen en boven te brengen, werd vervaardigd. Een zuigbuis zou het zand (\pm 40.000 ton) boven het wrak vandaan zuigen. Al deze pogingen leverden echter geen tastbaar resultaat op.

Toen de heer Becker enige jaren geleden met zijn toren kwam, herleeftde voor velen de hoop.

Doch ook hij bereikte niet, dat wat bereikt moest worden: het goud.

In 1938 heeft men met de beroemde tinbaggermolen „De Karimata” opnieuw geprobeerd de schatten van „De Lutine” te vinden.

In het begin leek deze poging te zullen lukken. Men vond spoedig een goudstaaf, maar... het is bij die ene gebleven.

En thans ligt het goud van „De Lutine” nog op de gronden bij Terschelling. De zee geeft niet makkelijk haar prooi terug. Zal men het later nog eens proberen?

Het schijnt wel de moeite waard te zijn!

Jannie Dubbeldam te Strijen vraagt:

Hoe werkt een telmachine?

Een telmachine bestaat uit een aantal radertjes, waarop de cijfers zijn aangebracht, precies als een gewone handnummeroteur. Deze radertjes zijn verbonden door veren met de toetsen van toetsenbord. Al naar gelang het cijfer hoger is, de toets verder van het nummeratorwielje geplaatst en dus de veer zoveel langer, waardoor bij het in-